

Spor o definici argumentace

MAREK PICHA, Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika

PICHA, M.: A Controversy over the Definition of Argumentation
FILOZOFIA, 80, 2025, No 6, pp. 883 – 894

Zouhar (2020) offers a critique of the pragma-dialectical definition of argumentation, drawing on model dialogues between cooperative speakers. I argue that this critique is unfounded. The dialogues in question do not constitute counterexamples, as the pragma-dialectical definition does not require the presence of an opponent, the controversiality of the defended proposition, or even the preexistence of a clash of opinions. I further compare the aims and values embedded in the pragma-dialectical definition with those articulated in Zouhar's general definition of argumentation. I contend that the difference between the two is merely a matter of formulation and that both definitions capture an identical underlying concept of argumentation in the same redundant fashion.

Keywords: argumentation – definition of argumentation – disagreement

Úvod

V článku *Pojem argumentácie a jeho definícia* kritizuje Marián Zouhar následující pragma-dialektickou definici argumentace.

[P] Argumentácia je komplexná komunikačná a interakčná činnosť, zameraná na riešenie názorovej nezhody medzi hovorcom a adresátom prostredníctvom predloženia súboru propozícií, ktoré sa hovorca zaväzuje v prípade potreby obhajovať, s cieľom urobiť sporné stanovisko prijateľným pre racionálnu, rozumne usudzujúcu osobu (Zouhar 2020, 617; orig. van Eemeren et al. 2014, 7).

Tato definice je podle Zouhara příliš úzká. Nepokrývá všechny výskyty argumentace, konkrétně nedokáže jako argumentaci rozpoznat i situaci, ve které účastník uvádí důvody bez záměru řešit spor. Zouhar ilustruje tento nedostatek několika dialogy mezi učitelem a žákem, ve kterých učitel sice vybízí žáka

k uvádění důvodů, zároveň se ale brání ustavení názorového střetu. Podstatné komunikační kroky učitele lze zachytit takto:

(ex. 1) Souhlasím s tvým tvrzením, ale uveď argument.

(ex. 2) Odmítám hrát roli oponenta, ale uveď argument.

(ex. 3) Explicitně souhlasím s tvým stanoviskem, ale uveď argument.

Žák na výzvy vždy reaguje uvedením argumentu. V těchto dialogích, tvrdí Zouhar, dochází mezi mluvčím (žákem) a adresátem (učitelem) k argumentační interakci, aniž by však šlo o řešení sporu. Definiční podmínka „zaměřená na řešení názorové neshody“ tak není nutná a vhodná definice by se jí měla vyhnout. P proto není vhodnou definicí argumentace.

1. Bezesporná argumentace

Tvrdím, že Zouharovy příklady nejsou protipříklady vůči P. Všechny uvedené dialogy totiž obsahují interakci zaměřenou na řešení sporu, jen je chybné umisťovat tento spor mezi učitele a žáka.

Toto chybné umístění sporu lze popsat pomocí obecných pojmů teorie komunikace. P charakterizuje argumentaci jako zvláštní komunikační činnost, používá proto k označení přijímající strany termín „adresát“. Tento termín jednoduše označuje roli, která je obsazena tím, komu je komunikát určen. Všechny Zouharovy příklady jsou komunikačně bohaté, tj. nesou mnoho zpráv s různými adresáty, mimo jiné i tyto: (i) učitel je adresátem žákovy zprávy o tom, že si žák vybavuje určité argumenty a (ii) kdokoli je adresátem žákovy zprávy o tom, že je určitý postoj určitým způsobem hajitelný. Zatímco *i* bychom nejspíš chápali jako signalizování znalosti zaměřené na změnu adresátova postoje k mluvčímu, v *ii* jde o uvádění důvodů zaměřené na řešení názorové neshody mezi adresátem a jeho protivníky. Pomocí *i* žák informuje učitele, pomocí *ii* přispívá k řešení sporu, kterého se učitel neúčastní. Adresátem žákovy argumentace realizované v *ii* je tak někdo jiný než učitel a absence nesouhlasu u učitele není porušením definiční podmínky.

Chybné umístění sporu lze popsat rovněž jako záměnu dialogických a dialektických rolí. Dialogickou rolí míním soubor závazků a komunikačních aktů příslušejících účastníkovi rozhovoru; s ohledem ke sledovaným vlastnostem výměny lze pro tyto role použít označení „mluvčí“, „interlokutor“, „diskutující“, „respondent“ apod. Dialektickou rolí míním soubor závazků a komunikačních aktů příslušejících účastníkovi názorového střetu; dialektické role se typicky označují jako „proponent“, „antagonista“, „afirmace“, „namítající“ apod. Jakou dialogickou roli hraje v Zouharových příkladech učitel? Vedle

toho, že je mluvčím, tazatelem a nejspíš i moderátorem rozhovoru, je také *posluchačem* žákovy argumentace: učitel vyzývá žáka k argumentaci, žákova argumentace je v tomto prostém dialogickém smyslu učiteli určena. Zároveň ale učitel vyzývá k hájení propozice, vůči níž je sám nestranný či dokonce zastává roli proponenta, rozhodně však není jejím oponentem. Učitel tedy sice po žákovi žádá argumentaci, ale žákova argumentace není učiteli v dialektickém smyslu určena. Oponentem je někdo jiný.

1.1 Nepřítomný oponent

Zouhar tuto výhradu předjímá a připouští, že by ex. 1 – 3 skutečně bylo možné chápat jako výskyty argumentace vůči *hypotetickému* oponentovi. Tvrdí však, že lze uvést i příklady, jež se takovému chápání brání. Nabízí dvě variace modelového dialogu učitele a žáka, kde se účastníci různými způsoby distancují od sporu:

(ex. 4) Všichni souhlasí s tvým stanoviskem, ale uveď argument.

(ex. 5) Všichni souhlasí s mým stanoviskem, ale uveď argument.

V ex. 4 odmítá nejistotu u stanoviska učitel, v ex. 5 žák. Dialogy se vedou v prostředí všeobecného souhlasu a o stanovisku nepanují žádné pochyby. V obou příkladech, píše Zouhar, bude žák argumentovat, přestože rozhodně nemá v úmyslu „přispívat k řešení názorové neshody“, neboť „neshoda neexistuje“ (Zouhar 2020, 622). Řešení sporu tak jednoduše nemůže být nutnou podmínkou argumentace.

Jak tyto variace vyvracejí výklad, že žák přispívá k řešení neshody s nepřítomným oponentem? Chápu to tak, že se vyvolává ten vůbec nejnepřítomnější ze všech nepřítomných protivníků: *kontrafaktuální* oponent. Je to protivník, který se nevyskytuje v našem možném světě, či řečeno volněji, role oponenta není ve skutečnosti nikým obsazena. Takový kontrafaktuální oponent je zcela jistě problémem pro smysluplnost komunikace, neboť proč vůbec chápat žákovu výpověď jako přesvědčovací, když nejen mezi posluchači, ale na celém světě není nikdo, kdo by nesouhlasil? V takovém kontextu by nedávalo žákovo komunikační jednání jakožto přesvědčování praktický smysl.

Souhlasím s tím, že kontrafaktuální oponent je vážnou překážkou pro rozpoznávání argumentace na základě pragmatických vodítek. Ani kontrafaktuální oponent však nestačí ke zpochybnění definiční podmínky „přispívat k řešení názorové neshody“. A to jednoduše proto, že názorová neshoda může pánovat mezi obyvateli vzájemně odlišných možných světů, což srozumitelněji

vyjadřujeme frázemi jako „lze pochybovat o propozici“, „představme si protivníka“ či „jako by s tezí někdo nesouhlasil“. Nepřítomnost oponenta ve stejném možném světě nemění nic zásadního na povaze komunikační aktivity. Argumentací se lze snažit o řešení názorové neshody s dosud nenarozenými, již zesnulými či zcela imaginárními bytostmi. Oponenta stačí anticipovat.

1.2 Nesporná propozice

Možná však mají uvedené příklady napadat definiční podmínku jinak. Možná nejde o nepřítomnost názorové neshody u dialogických partnerů, nýbrž o nepřítomnost pochyb u konkrétní propozice. Zouharovy příklady jsou vystavěny nad propozicemi, které jsou sice předmětem argumentace, nejsou však předmětem sporu; existují tedy *nesporné* a zároveň *argumentované* propozice. To je však v rozporu s podmínkou, že se argumentace vyskytuje jedině v prostředí pochyb a sporů.

Mám za to, že i takto interpretované příklady selhávají jako protipříklady. V jejich středu je splynutí dvou významů nespornosti propozice: jeden, kdy lze pochyby projevovat, a druhý, kdy lze pochyby odstranit.

Předpokladem každého sporu je odlišnost doxastických postojů k propozici, vlastnosti samotné propozice jsou však pro ustavení sporu téměř nepodstatné. Odlišné postoje lze zastávat i k nutným pravdám, kontradikcím, banalitám. Jedinou pro ustavení sporu podstatnou vlastností propozice je její podrobitelnost výhradám. Tuto diskurzivní charakteristiku určující propozice, jež mohou být předmětem nesouhlasu, budu nazývat konfrontovatelnost.

Propozice *p* je *konfrontovatelná* v diskurzu *D* tehdy, pokud aktéři *D* mohou vyjádřit pochyby o *p*.

Konfrontovatelnost lze měnit například tabuizací, kdy propozici vylučujeme z okruhu těch, o nichž se smí hovořit. Propozice pak není konfrontovatelná tehdy, nelze-li v rámci daného diskurzu vznášet pochyby o platnosti takové propozice. Příkladem nekonfrontovatelné propozice může být církevní dogma ve výměně mezi dvěma věřícími. Vedle toho uvažujme diskurzivní charakteristiku určující propozice, o které má smysl se přit, neboť některý z aktérů může svůj negativní doxastický postoj k dané propozici změnit. Takovou charakteristiku budu nazývat diskusehodnost.

Propozice *p* je *diskusehodná* v diskurzu *D* tehdy, pokud lze u aktérů *D* odstranit pochyby o *p*.

Diskusehodnost lze měnit například indoktrinací, kdy propozici vylučujeme z okruhu těch, jejichž přijetí lze změnit zdůvodňováním. Propozice pak není diskusehodná tehdy, nelze-li v rámci daného diskurzu odstranit pochyby o platnosti této propozice. Příkladem nediskusehodné propozice je jakékoli diskurzivní východisko, jehož nespornost je dána jednoduše tím, že je předpokládáno.

Obě charakteristiky vstupují do pragmatických pravidel přesvědčovacích dialogů. Konfrontovatelnost podmiňuje diskusehodnost tak, že pouze spor, který je otevřen, lze argumentačně řešit. A opačně, diskusehodnost podmiňuje konfrontovatelnost tak, že pouze spor, který lze argumentačně řešit, má smysl otvírat.

Ve všech Zouharových příkladech hrají kritickou roli *nediskusehodné* propozice. Příklady jsou zvláštní tím, že nediskusehodnost není vyvolána zatvřelostí aktérů, nýbrž absencí pochyb; v ex. 1 – 3 nepochybuje učitel, v ex. 4 – 5 nepochybuje nikdo na celém světě. O propozice se tedy nemá smysl přít v diskurzu tvořeném žákem a učitelem, respektive žákem a kýmkoli. Taková nediskusehodnost však nestačí k vyloučení argumentace. Pokud by totiž nediskusehodné propozice měly fungovat jako protipříklady, musela by kritizovaná definice označit diskusehodnost za *nezbytný* předpoklad argumentace. Musela by tvrdit, že pouze v diskurzech, v nichž jsou pochyby odstranitelné přesvědčováním, je možné argumentovat. Nestálo by tvrdit, že v takových diskurzech *nemá smysl* argumentovat, nýbrž že teprve v takových diskurzech skutečně argumentovat *nelze*.

Nemyslím si, že by kterákoli definice usilovala o takto těsný vztah mezi diskusehodností a argumentovaností propozice; už jen proto, že není těžké nalézt příklady přesvědčování o zcela nepochybných propozicích (například v *cogito*) či diskusní formáty spolupracujících stran (například na předvolebním mítinku), kde se argumentuje pro něco, s čím všichni účastníci otevřeně souhlasí. Definovat argumentaci jako přesvědčování o diskusehodné propozici by bylo krátkozraké.

1.3 Neexistující spor

Podle P je argumentace činnost „zaměřená na řešení názorové neshody mezi mluvčím a adresátem“. Možná je v pozadí Zouharových protipříkladů myšlenka, že komunikační činnost může být zaměřená na řešení neshody mezi diskurzivními aktéry jedině tam, kde se neshoda skutečně vyskytuje? A protože se v modelových situacích žádná neshoda mezi učitelem a žákem nevyskytuje,

žákova komunikační činnost nemá být na co zaměřená, a žák tak nemůže argumentovat, byť zjevně argumentuje. Stejnou myšlenku lze vyjádřit i tak, že zaměřenost na řešení sporu má mezi svými presupozicemi i „existuje spor“.

Ani s touto myšlenkou by však nešlo souhlasit. Je totiž důležitý rozdíl mezi *řešit spor* a *být zaměřený na řešení sporu*. Uvažujme nejprve tvrzení „komunikační jednání řeší spor“. V něm sloveso „řeší“ spouští presupozici, že existuje spor, stejně jako například tvrzení „přiznání řeší vraždu“ spouští presupozici, že existuje vražda. Zde platí, že nelze řešit něco, co není; a pokud by P obsahovala jako nutnou podmínku, že argumentace řeší spor, pak by argumentace nad neexistujícím sporem skutečně mohla definici ohrožovat. P však hovoří o „komunikačním jednání zaměřeném na řešení sporu“, kde predikát „zaměřeném na“ spouští presupozice jiné, zejména *existuje něco, na co se lze zaměřit*, čímž je pro danou definici řešení sporu, nikoli spor jako takový. Podobně jako může být například vyjednávání zaměřené na řešení jaderné války i v době míru, může být argumentace zaměřena na řešení sporu i v době souhlasu. Existence sporu není mezi presupozicemi P.

K tomu jedno upřesnění. Zdálo by se, že provedené definiční oddělení *řešení sporu* od *existujícího sporu* vlastně ani není třeba. Výše jsou přece popsány podmínky pro ustavení sporu tak volné, že argumentace se bez existujícího sporu vlastně nikdy vyskytovat nemůže. Stále tvrdím, že argumentace vždy koreluje se sporem; zde mi jde o to, že onu korelaci nelze vysvětlovat tak, že každá argumentace předpokládá dříve existující spor.

Mé výhrady lze shrnout následovně. Zouharovy příklady nejsou protipříklady vůči P. Má-li být těžištěm příkladů souhlas dialogického partnera, nespornost propozice či nepřítomnost preexistujícího sporu, pak namítám, že P všechny tyto příklady pokrývá. Má-li být těžištěm souhlas potenciálního opo- nenta, pak namítám, že příklady dokumentují souhlas pouze v aktuálním světě. Příklady napadají podmínky, jež P nestanovuje.

2. Všeobecná definice

Jaké podmínky tedy P stanovuje? Argumentace je komunikační činnost komplexní, interakční, zaměřená („na řešení neshody“), strukturovaná („předložení souboru propozic“), zavazující („mluvčí se zavazuje obhajovat“), zacílená („s cílem učinit stanovisko přijatelné“) a kritická („pro racionální, rozumně usuzující osobu“). Marián Zouhar chápe takovou definici jako nevhodnou a nabízí definici vlastní, všeobecnou:

[V] Argumentácia je komplexná komunikačná a interakčná činnosť, zameraná na obhajobu určitého stanoviska prostredníctvom predloženia súboru propozícií, ktoré sa hovorca zaväzuje v prípade potreby obhajovať s úmyslom dosiahnuť komunikačné ciele dané povahou situácie (Zouhar 2020, 626).

Podle V je argumentace rovněž komunikační činnost komplexní, interakční a strukturovaná. Je to také činnost zaměřená, byť jde tentokrát o zaměření „na obhajobu stanoviska“. V nově přidává úmysl („dosáhnout komunikačních cílů“) a vynechává podmínku kritičnosti:

Pragma-dialektická definice argumentace Všeobecná definice argumentace

komplexní, interakční, strukturovaná	komplexní, interakční, strukturovaná
zavazující k obhajobě souboru propozic	zavazující k obhajobě souboru propozic
zacílená na zpřijatelnění stanoviska	zaměřená na obhajobu stanoviska
zaměřená na řešení sporu	s úmyslem dosáhnout komunikační cíle
pro racionální, rozumně usuzující osobu	

Porovnejme obě definice s ohledem k vyjádřeným argumentačním cílům a hodnotám.

2.1 Cíle

Podle obou definic je argumentace záměrná či úmyslná činnost, tyto záměry či úmysly jsou definičně vyjádřeny jako motivy k dosažení argumentačních cílů. P určuje dva cíle: *zpřijatelnění* stanoviska následované *řešením* sporu; V popisuje cíle o něco širší: *obhájení* stanoviska následované *dosažením* specifického komunikačního cíle. Oba definiční pokusy lze chápat jako strukturně shodné, kdy jsou blízké argumentační cíle následovány vzdálenými argumentačními cíli.

Blízký argumentační cíl je to, co mluvčí sleduje předložením důvodu. Obě definice spojují blízký cíl se změnou dialektického statusu propozice, kdy P hovoří o zpřijatelnění stanoviska pro adresáta, V o obhajobě stanoviska. Blízkým cílům obou definic však rozumějme stejně: dialekticky bezprostředním důsledkem předložení důvodu je zpřijatelnění stanoviska pro protistranu.

Vzdálený argumentační cíl je to, co mluvčí sleduje dosažením blízkého cíle. Zpřijatelněním stanoviska sleduje P řešení neshody, V tím sleduje dosažení situačních komunikačních cílů. Jak spolu tyto cíle souvisí? V oddílu 1 jsem ukázal, že formulace vzdáleného cíle ve V je vyvolána příliš úzkým výkladem

sporu v P, kdy je spor chápán jako interakce mezi dialogickými partnery. Podle takového výkladu by pak byl vzdálený cíl P zvláštním *případem* vzdáleného cíle V. Řešení sporu by bylo jen jedním z argumentačních cílů, v jiné situaci by mohlo jít třeba o prokázání znalostí.

Pokud přijmeme adekvátnější výklad sporu jako vztahu mezi dialektickými partnery, je souvislost mezi vzdálenými cíli odlišná. Zpřijatelnění stanoviska má vést k řešení sporu, což má vést k dosažení situačního komunikačního cíle. Vzdálený cíl P je *prerekvizitou* vzdáleného cíle V. Řešení sporu je prostředníkem mezi argumentací a využitím této argumentace pro dosažení dalších komunikačních cílů, například tedy i prokázání znalostí. Náležitá hierarchie argumentačních cílů P tak vypadá následovně:

zpřijatelnění stanoviska → řešení sporu → využití argumentace

Taková osa cílů mění pohled na tradiční otázku, co je hlavním cílem argumentace. Má jít o odhalování pravdy, nalézání konsenzu, diskusní vítězství? Otázka po hlavním cíli dává v rámci této hierarchie smysl jedině jako otázka, který z nejvzdálenějších cílů je podle nás ten nejdůležitější. Pro potřeby tohoto textu je však podstatnější, že z hierarchie cílů lze odvodit dva závěry o uvedených definicích argumentace: zaprvé, V i P jsou stejně všeobecné; zadruhé, V i P jsou neúsporné.

K prvnímu závěru o *všeobecnosti* obou definic. V je konstruována pomocí palety situačních komunikačních cílů a tato paleta cílů má být tím, co V činí všeobecnou. Jinak řečeno, V má být obecnější než P, neboť umožňuje sledovat také něco jiného než jen řešení sporu. Z hierarchie cílů je však patrné, že totéž umožňuje i P, jen se o tom výslovně nezmiňuje. P dokáže mezi své argumentační cíle vřadit tytéž komunikační cíle, jichž se dovolává V. Má být cílem žákovy argumentace prokázání znalostí? Žádný problém, jde o nejvzdálenější cíl, kterého má žák dosáhnout prostřednictvím pokusu o řešení sporu. Má jít o rozvoj pedagogických schopností, nácvik přesvědčování, formu zkoumání? Žádný z těchto situačních komunikačních cílů není v P vyloučen o nic víc než ve V.

Rozdíl mezi P a V totiž není ve všeobecnosti cílů, rozdíl je v zohledněných důsledcích. Chápejme dosažení argumentačního cíle jako důsledek argumentace; nejde o důsledek jediný, ale podle obhájců P i V jde o důsledek natolik významný, že by měl být uveden jako definiční podmínka. Říkejme takovým definičně vybraným důsledkům *definiční horizont*. P i V se shodně opírají o argumentační cíle, liší se však v tom, které z těchto cílů v definici explicitně uvedou, tj. liší se ve svých definičních horizontech. Uvažujme definice „jablko je ovoce, ze kterého se vyrábí jablečná šťáva“ a „jablko je ovoce, z jehož šťávy se vyrábí různé druhy jablečných nápojů“. Druhá definice není všeobecnější než

první v tom smyslu, že by pokrývala více objektů. Druhá definice má jiný definiční horizont než definice první, a uvádí tak jiné důsledky. Tentýž vztah platí pro P a V: pokrývají stejné činnosti, liší se definičním horizontem. Jedna definice tedy není všeobecnější než druhá.

Ke druhému závěru o *neúspornosti* obou definic. P i V definují argumentaci pomocí produktové sady podmínek, jež určuje konstituci výpovědi, a funkcionální sady podmínek, jež určuje záměr či výsledek takové konstituce výpovědi. Produktové sady v obou definicích zahrnují komplexitu, interakčnost, strukturovanost a přijetí závazků k propozicím vyjadřujícím důvody, funkcionální sady zahrnují všechny cíle v definičním horizontu. Nechci tento výběr sad rozporovat. Souhlasím s tím, že vhodná deskriptivní definice argumentace potřebuje produktovou i funkcionální složku, kdy ta první z argumentace vyloučí mučení a ta druhá vysvětlování. Nemyslím si však, že by vhodná úsporná deskriptivní definice argumentace potřebovala funkcionální složku zahrnující vzdálené cíle.

Co míním úsporností definice? Srovnajme definice „jablko je ovoce, ze kterého se vyrábí jablečná šťáva“ a „jablko je ovoce, ze kterého se vyrábí jablečná šťáva a které není hruška“. Uvedené definice kategorizují stejným způsobem, druhá definice však obsahuje podmínku *nebýt hruška*, která je sice nutná, ale postradatelná: stejnou třídu objektů lze totiž identifikovat i bez této podmínky. První definice je tak v tomto smyslu úspornější, neboť téhož cíle dosahuje pomocí menšího počtu kategorií než definice druhá. Nyní uvažujme definici „jablko je ovoce, ze kterého se vyrábí jablečná šťáva, která slouží k pití“. Tato definice obsahuje funkcionální podmínku *sloužit k pití*, jejíž vynechání nezmění definici navrženou kategorizaci objektů; jde tedy o podmínku postradatelnou. Tvrdím, že P i V obsahují stejně tak postradatelné funkcionální definiční podmínky.

Zvažme tři definiční struktury. První struktura obsahuje funkcionální podmínku s blízkým cílem: argumentace je výpověď *zaměřená na zpřijitelnění stanoviska*. Druhá struktura odpovídající P připojuje funkcionální podmínku se vzdálenějším cílem: argumentace je výpověď *zaměřená na zpřijitelnění stanoviska*, a tím *k řešení sporu*. Třetí struktura odpovídající V připojuje jinou funkcionální podmínku se vzdálenějším cílem: argumentace je výpověď *zaměřená na zpřijitelnění stanoviska*, a tím *na dosahování komunikačních cílů*. Druhá i třetí definiční struktura identifikuje stejnou třídu výpovědí jako první. Jinak řečeno, vzdálenější cíle P i V jsou postradatelnými podmínkami. Definice s širším horizontem jsou jednoduše méně úsporné než definice s užším horizontem.

Musím poznamenat, že úspornost definice je praktická kvalita. Někdy upřednostňujeme úspornější definice, jelikož svůj cíl plní s nižšími intelektuálními náklady, tj. předchází nedorozumění s využitím menšího počtu definičních podmínek. Jindy upřednostňujeme neúsporné definice, jelikož svůj cíl plní bezpečněji, tj. předchází nedorozumění u různě intelektuálně vybavených komunikačních partnerů. Nelze tedy říct, že P a V jsou nevhodné definice argumentace, protože jsou neúsporné. Lze však říct, že pokud hledáme úspornou definici argumentace, neměli bychom u P a V dlít příliš dlouho.

2.2 Hodnoty

P obsahuje podmínku zpřijatelnění stanoviska *pro racionální, rozumně usuzující osobu*, V však takovou klauzuli neobsahuje. Argumentační cíle V nejsou charakterizovány vztahem ke zvláštní epistemické hodnotě, kritické standardy jsou z definice vynechány. Vladimír Svoboda vnímá toto vynechání jako slabinu. Hrozí totiž podle něj „rozpliznutí pojmu“, kdy V bude jako argumentaci označovat i přesvědčování apelující „spíše než na racionální úvahu posluchačů na jejich city“ (Svoboda 2022, 59). Výtce rozumím tak, že podle Svobody existuje rozdíl mezi argumentací a emocionálním apelem, například výpověď „dej mi kousnout, vždyť jsem to koupil“ by chápal jako argumentaci, výpověď „dej mi kousnout, vždyť se koukni, jak jsem smutný“ jako emocionální apel. Argumentace je jiný druh komunikační aktivity než emocionální apelace, rozdíl je vyvolán odlišnou hodnotou.

Taková výtka je chybná. Krátké zdůvodnění zní tak, že špatný argument je stále argument. Podle delšího zdůvodnění zaměřuje Svoboda pojem argumentace za pojem dobré argumentace, respektive pojem, ke kterému se definičně vztahuje Svoboda, je jiný než pojem, ke kterému se definičně vztahuje Zouhar, a navíc neodpovídá běžnějšímu používání slova „argumentace“. Už jen z faktu, že apel na emoce popisujeme jako druh argumentační chyby, lze odvodit, že argumentace je obecnější kategorií než apel na emoce. A protože lze argumentovat, vysvětlovat, vyjednávat, informovat špatně, není vhodné mezi konstitutivní podmínky daných komunikačních aktivit řadit i jejich kvalitu.

Svobodova výtka je nejspíš vedena obavou, aby se za argumentaci nevydávalo cokoli, co má doxastický vliv, tj. aby se třeba i vlídný úsměv prodavače nepočítal mezi argumenty pro koupi jablek. Taková obava je samozřejmě na místě. Přílišným pojmovým rozšířením by se ztratila užitečná, normativně plodná kategorie. S Vladimírem Svobodou bychom se shodli, že argumentace musí být nějak vymezena vůči přesvědčování, a nejspíš bychom se shodli i na tom, že se toto vymezení argumentace musí týkat použitých přesvědčovacích

prostředků: argumentace je přesvědčování pomocí *zvláštních* prostředků, stejně jako je jablko ovoce, ze kterého se dělá *zvláštní* šťáva. Už bychom se ale nejspíš neshodli, v čem spočívá ona zvláštnost argumentačních prostředků. Podle Svobody jsou zvláštní svojí kvalitou, tj. jsou to rozumné důvody, podle mě jsou zvláštní svými epistemickými předpoklady, tj. musí podle argumentujícího zvyšovat přijatelnost. Definovat jablko jako ovoce, ze kterého se dělá sladká šťáva, vynechá jablka kyselá, definovat argumentaci jako přesvědčování pomocí rozumných důvodů vynechá paralogismy. Samozřejmě je argumentace bez kritické podmínky rozplizlejší a zahrnuje struktury obsahující emocionální apely či zjevné protimluvy, ale širší definice lépe odpovídá běžnému užití slova „argumentace“ a také lépe odpovídá komunikační činnosti, kterou chtěl kategorizovat Marián Zouhar. Pokud tedy V vynechává kritickou definiční podmínku na základě výše popsané úvahy, je takové vynechání správné.

Pak by to ovšem také znamenalo, že P je špatnou definicí: podmínka „to make the standpoint at issue acceptable to a rational judge who judges reasonably“ (van Eemeren et al. 2014, 5) by chybně mezi konstitutivní vlastnosti argumentace řadila i kvalitu důvodů. Domnívám se, že taková výtka vůči P vychází z povrchního čtení kritické podmínky. Podle výše popsané úvahy upravuje kritická podmínka kvalitu důvodů, kdy zpřijitelnění stanoviska pro racionální osobu vyžaduje *předložení racionálního důvodu*, tj. mluvčí argumentuje jedině tehdy, pokud předkládá důvod, který by přesvědčil racionálního sudího. Stejnou formulaci kritické podmínky lze však vykládat i takto: mluvčí argumentuje jedině tehdy, pokud předkládá důvod *s ambicí obstát* u racionálního sudího. Kritická podmínka určuje oblast hodnocení důvodu, nikoli jeho kvalitu; P zavazuje mluvčího ke snaze přesvědčit racionálně, nikoli nezbytně k úspěchu. Tatáž výpověď je básní, je-li ambicí mluvčího obstát při hodnocení literární kvality, radou, má-li obstát při hodnocení praktičnosti, argumentem, má-li obstát při hodnocení rozumnosti. Kritická podmínka P tak určuje normativitu, nikoli kvalitu. Zouharova definice V dosahuje stejného výsledku pomocí pojmu *obhajovat*, kdy jde rovněž o zpřijitelnění propozice v rámci racionální normativity. Vlídny úsměv prodavače jablek není ani obhajobou, ani předložení důvodu s racionální ambicí. V nevypouštění špatnou kritickou podmínku P; ve skutečnosti V správnou kritickou podmínku P jen jinak formuluje.

Závěr

Některé vlastnosti pragma-dialektické definice argumentace lze za určitých okolností chápat jako nedostatky, ukázal jsem však, že *vyžadování sporu* mezi

tyto nedostatky nepatří. Přesvědčovací dialogy spolupracujících mluvčích nejsou protipříklady vůči pragma-dialektické definici. Zouharovo předložení definice zahrnující širší komunikační cíle je pouze formulační, nikoli konceptuální změnou: pojem vymezený pragma-dialektickou definicí je stejný jako pojem vymezený všeobecnou definicí argumentace.

Literatura

- SVOBODA, V. (2022): O názorových neshodách ohledně definice pojmu argumentace. *Filozofia*, 77 (1), 48 – 62. DOI: <https://doi.org/10.31577/filozofia.2022.77.1.4>
- VAN EEMEREN, F. H. et al. (2014): *Handbook of Argumentation Theory*. Dordrecht: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9473-5>
- ZOUHAR, M. (2020): Pojem argumentácie a jeho definícia. *Filozofia*, 75 (8), 615 – 627. DOI: <https://doi.org/10.31577/filozofia.2020.75.8.1>

Text je výsledkem projektu Grantové agentury České republiky č. 25-15975S „Identitární politika: metafyzika a epistemologie“, realizovaného na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Marek Picha
Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Masarykova univerzita v Brně
Arna Nováka 1/1
602 00 Brno
Česká republika
e-mail: picha@phil.muni.cz
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6788-2018>